

УДК 377

ГОТОВНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ

Височан Л.М., к. пед. н., доцент
кафедри математичних та природничих дисциплін початкової освіти
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

У статті проаналізовано проблему готовності вчителя початкових класів до організації інтерактивного навчання, вміння використання навчальних технологій під час вивчення освітньої галузі «Природознавство» в початковій школі.

Ключові слова: природничі знання, поняття, принципи, технології, особистість, методи, теорії, концепції.

В статье проанализирована проблема готовности учителя начальных классов к организации интерактивного обучения, умения использования учебных технологий при изучении образовательной области «Естествознание» в начальной школе.

Ключевые слова: естественные знания, понятия, принципы, технологии, личность, методы, теории, концепции.

Vysochan L.M. READY TO ELEMENTARY TEACHERS OF INTERACTIVE LEARNING

This paper examines the problem of readiness for primary school teacher of interactive learning, skillful use of educational technology in the educational field study «Natural» in elementary school.

Key words: natural knowledge, concepts, principles, technology, personality, methods, theories, concepts.

Постановка проблеми. Оновлена мета сучасної освіти зумовлює актуальність проблеми реалізації інтерактивного підходу в педагогічній діяльності вчителя початкових класів. Вирішення цього завдання потребує вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів шляхом формування в них готовності до використання інтерактивних педагогічних технологій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблему готовності вчителя початкових класів до організації інтерактивного навчання досліджували О. Пометун, Л. Пироженко, Л. Каленюк, М. Кларін, О. Комар, А. Мартинець та інші.

Постановка завдання. Метою статті є розгляд основних форм і методів інтерактивного навчання молодших школярів, дослідження їхньої ефективності, переваги та недоліків, а також готовності вчителів початкової школи до впровадження нових технологій навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Теоретичні основи підготовки вчителів початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій визначаються результатами наукових досліджень із проблем філософії освіти, інтерактивного та рефлексивного навчання, розвитку особистості молодшого школяра в процесі взаємодії та конкретизуються в положеннях про доцільність гармонізації навчально-виховного процесу; активізації навчально-пізнавальної діяльності кожно-

го учасника навчально-виховного процесу шляхом стимулювання його рефлексії та залучення до активної взаємодії, створення позитивного навчального середовища, комфортних умов для розвитку та самовираження особистості, стабілізації фізичного та психоемоційного здоров'я [8, с. 41].

Визначальним компонентом теоретичних основ підготовки учителів на інтерактивних засадах є теорія педагогічної майстерності І. Зязюна, у якій наголошується, що ефективно гуманістично спрямоване навчання й виховання може забезпечити лише вчитель-майстер, який володіє професійно-особистісними, дидактичними, організаторськими, комунікативними вміннями, має високий рівень педагогічної уяви, рефлексії, творчості. Конкретизація теорії педагогічної майстерності в інтерактивному контексті знайшла своє відображення в таких концепціях: творення позитивної навчально-пізнавальної реальності, розвиток педагогічної творчості, формування педагогічної майстерності вчителя-предметника, організація самостійної пізнавальної діяльності, формування культури педагогічного спілкування, єдність теоретичної й практичної складових педагогічної освіти [9, с. 132].

В умовах інтерактивного навчання вчитель є організатором взаємодії учнів із навчальною інформацією, якою є їхній власний досвід. «Як глибше, – підкреслює М. Кларін, – то йдеться не просто про вклю-

чення емпіричних спостережень, життєвих вражень учнів як допоміжного ілюстративного доповнення. Досвід тих, хто навчається, є центральним джерелом навчального пізнання» [6, с. 86].

Серед зарубіжних концепцій підготовки вчителів до застосування інтерактивних педагогічних технологій особливе місце займає німецька наукова школа, яка виокремлює рефлексивну педагогіку як важливу дисципліну, що забезпечує розвиток інтерактивно-рефлексивних умінь учителів в ході педагогічної взаємодії.

Особливості використання вчителем початкових класів інтерактивних педагогічних технологій виявлені на основі аналізу поглядів видатних педагогів і психологів, сучасних науковців на специфіку організації навчання, виховання й розвиток молодших школярів, а також дослідження результатів констатувального експерименту стосовно практики організації інтерактивної педагогічної взаємодії з учнями початкових класів. До особливостей використання вчителем початкових класів інтерактивних педагогічних технологій належать такі:

- цілеспрямоване забезпечення емоційних контактів і позитивних комунікативних переживань у процесі взаємодії з метою творення позитивного навчального середовища; гармонійне поєднання пізнавальної та фізичної активності учнів; мотивація й активізація рефлексії учнів у навчально-виховному процесі; системне навчання молодших школярів різних форм і методів навчальної взаємодії;

- створення казкової навчально-пізнавальної реальності;

- формування навичок соціальної взаємодії учнів; стимулювання батьків до інтерактивного спілкування в родині (тренінги для батьків, організація інтерактивного спілкування через творчі завдання для спільної роботи дітей і батьків) [11, с. 99].

Теоретико-практична готовність учителів початкових класів до використання інтерактивних педагогічних технологій визначається за трьома критеріями: прогностична, комунікативно-рефлексивна компетенція та креативно-інтерактивна педагогічна майстерність. Показниками першого критерію прогностичної компетенції є такі: інформаційна насиченість, здатність визначати відповідність змісту навчального матеріалу рефлексивно-інтерактивній діяльності учнів, уміння діагностувати стан особливої необхідності застосування інтерактивних педагогічних технологій. До показників другого критерію комунікативно-рефлексивної компетенції належать здатність створювати позитивне комунікативне поле, вміння діа-

гностувати ситуацію спілкування, володіння комунікативними стратегіями. Показниками третього критерію креативно-інтерактивної педагогічної майстерності визначено такі вміння: добирати оптимальні інтерактивні педагогічні технології, адаптувати відомі до конкретних педагогічних ситуацій, створювати авторські [7, с. 17–18].

Інтерактивні технології відіграють важливу роль у сучасній освіті. Їхня перевага полягає в тому, що учні сприймають нову інформацію на різних рівнях пізнання (знання, розуміння, застосування, оцінювання), у класах збільшується кількість учнів, які свідомо засвоюють навчальний матеріал. Учні займають активну позицію в засвоєнні знань, зростає їхній інтерес у сприйманні знань. Значно підвищується особистісна роль учителя: він є лідером, організатором. Проте необхідно зазначити, що проектування й проведення уроків за інтерактивними технологіями потребують перш за все компетентності в цих технологіях учителя, його вміння переглянути й перебудувати свою роботу з учнями.

Суспільству майбутнього потрібні люди з актуальними знаннями, гнучкістю й критичністю мислення, творчою ініціативою, високим адаптаційним потенціалом. Не менш важливими будуть такі їхні якості, як висока моральність, особистісна відповідальність, внутрішня свобода, налаштованість на максимальну самореалізацію, здатність досягати високої мети раціональним шляхом і коректними засобами. Система освіти як частина суспільної системи перебуває під впливом багатьох сил, одні з яких потребують структурних змін у ній, інші – змістових, технологічних [2, с. 11].

Сучасний етап системи освіти не задовольняє багатьох, хто в ній працює. Неабиякі можливості для якісних змін в освіті пов'язані з інтенсивним розвитком засобів комунікації та інформаційних технологій. Особливо значущим є формування компетентності педагога, його особистісно-професійних якостей, здатності жити й працювати в інноваційному режимі: прийняти й зрозуміти нове, опанувати інноваційну ситуацію [12, с. 9].

Професіоналізм педагога базується на його творчому самовизначенні, у якому домінуючу позицію займає спрямованість на самовдосконалення, самоосвіту, саморозвиток, без чого неможливим є забезпечення нової якості освіти. З метою активізації пізнавальної діяльності на кожному уроці застосовують елементи інноватики, творчі проблемні завдання, що спрямовані на формування необхідних здібностей і якостей. Крізь призму такого бачення ве-

ликі можливості відкриваються для впровадження в навчальний процес інтерактивних технологій [13, с. 33].

З-поміж інтерактивних технологій навчання вчителі початкових класів використовують методика побудови «**асоціативного куца**». На початку роботи учитель визначає одним словом тему, над якою проводиться робота, а учні згадують, що в них асоціюється з цим словом [15, с. 13].

«**Мікрофон**». Технологія «Мікрофон» надає можливість кожному сказати щось швидко, по черзі, відповідаючи на запитання або висловлюючи власну думку чи позицію [4, с. 5].

Робота в парах. Роботу в парах можна використовувати для досягнення будь-якої дидактичної мети: засвоєння, закріплення, перевірки знань тощо. За умов парної роботи всі діти в класі отримують можливість говорити, висловлюватись. Робота в парах дає учням час на роздуми, обмін ідеями з партнером та озвучення після цього своєї думки перед класом. Вона сприяє розвитку навичок спілкування, вміння висловлюватись, критичного мислення, вміння доводити й переконувати, вести дискусію. Під час роботи в парах можна швидко виконати вправи, які за інших умов потребують значної витрати часу [10, с. 34].

Робота в групах надає всім учасникам можливість діяти, практично реалізувати навички співробітництва, міжособистісного спілкування (зокрема, відпрацювання прийомів активного слухання, прийняття спільного рішення, узгодження різних поглядів). Такий вид роботи доцільно використовувати за необхідності розв'язання проблеми, з якою важко впоратись індивідуально, а також тоді, коли очікуваним результатом є набуття навичок роботи в команді [5, с. 14].

«**Мозковий штурм**» є ефективним методом для використання досвіду учнів із метою розв'язання проблем та розробки ідей. Техніка колективного обговорення. Допомогає знаходити кілька варіантів щодо рішень конкретної проблеми, є збиранням ідей, пропозицій тощо. Спонукає учасників застосувати свою уяву та творчість, що досягається шляхом вираження думок всіх учасників [3, с. 27].

Динаміка сучасного розвитку цивілізації, прогнозування його перспектив наводять на думку, що освітня система, навчальний заклад, педагогічний колектив, педагог, які ігноруватимуть у своїй діяльності інноваційний чинник, не лише відставатимуть від суспільних процесів, тенденцій, а й спричинятимуть формування особистості, покоління заздалегідь запрограмованих на аутсайдерські інтелектуальні, духовні, со-

ціальні позиції. Педагог із зашкарубленими знаннями, байдужий до пізнання й використання у своїй діяльності нового, формуватиме подібні комплекси й у своїх вихованців, з яких мало хто може стати успішною особистістю.

Із розвитком цивілізації постійно оновлюються вимоги до якості освіти, одним із найважливіших засобів забезпечення якої є інноваційність освітнього пошуку. Інноваційність розглядають не тільки як налаштованість на сприйняття, продукування й застосування нового, а насамперед як відкритість. Стосовно особистісного чинника педагогічної діяльності, то це означає таке: відкритість вихователя до діалогічної взаємодії з вихованцями, яка передбачає рівність психологічних позицій обох сторін; відкритість культурі й суспільству, яка виявляється в прагненні педагога змінити дійсність, дослідити проблеми та обрати оптимальні способи їх розв'язання; відкритість свого «Я», власного внутрішнього світу.

Інноваційність як принцип педагогіки забезпечує умови розвитку особистості, здійснення її права на індивідуальний творчий внесок, на особистісну ініціативу, на свободу саморозвитку. Головними особливостями інноваційної педагогічної діяльності є особистісний (спрямованість на особистість, гуманістична природа), творчий підхід, дослідно-експериментальний характер, стійка вмотивованість на пошук нового в організації навчально-виховного процесу.

Сьогодні вже неможливо навчати традиційно: у центрі навчально-виховного процесу має перебувати учень. Від його творчої активності на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися з учителем, учнями класу залежить успіх у свідомому опануванні шкільної програми. Розвиток критичного мислення – це дуже важливий аспект не лише в навчанні, а й у повсякденному житті, де герої є реальними, а їхні вчинки – це твої дії та дії твоїх дітей. Навчити дітей мислити критично – це означає правильно поставити запитання, спрямувати увагу в правильне русло, вчити робити висновки та знаходити рішення. Для того щоб кожна дитина могла розвинути свої творчі можливості, необхідним є розумне керівництво з боку вчителя [1, с. 14].

Важливою педагогічною умовою формування критичного мислення учнів є створення зацікавленості та доброзичливої співпраці на уроці, активне залучення до парної та групової роботи. Вже починаючи з дитячих років, дитину необхідно привчати формулювати свої думки, оцінні судження, переконання, незалежно від інших. Тобто мислення може бути критичним лише тоді,

коли воно має індивідуальний характер. Для розвитку позитивної самооцінки дитини молодшого шкільного віку надзвичайно важливим є відчуття, що вона в результаті самостійного пошуку дійшла висновку, який сприймається як правильний іншими членами колективу та вчителем [14, с. 23].

Технологія формування та розвитку критичного мислення є однією з інноваційних педагогічних технологій, що відповідає вимогам Національної доктрини розвитку освіти України щодо переходу до нового типу гуманістично-інноваційної освіти, увага переноситься на процес набуття школярами знань, умінь, навичок, життєвого досвіду, які трансформуються в компетенції.

Висновки. Отже, системне запровадження цієї технології в школі сприяє тому, що учні поступово опановують її не лише як навчальну технологію, вміння самостійно вчитися, критично мислити, але й використовувати свої знання в повсякденному житті. А саме початкова ланка є фундаментом формування критичного мислення як пріоритетного напрямку виховання особистості сучасної молодшої людини.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що призначення інтерактивних методів навчання полягає в тому, щоб, по-перше, передати знання, по-друге, сформувані способи їх активного здобування й застосування на практиці. Зміст полягає не лише в знаннях, а й у способах мислення. Інтерактивні методи забезпечують комфортні умови, за яких кожен учень відчуває свої успіхи.

Перспективи подальших пошуків дослідження полягають у тому, щоб ще більш детально й глибоко дослідити теоретичну основу інтерактивних методів навчання молодших школярів, а також сприяти їхньому практичному застосуванню на уроках вчителями початкових класів.

Пропонуємо Вам фрагмент уроку (етап – підсумок уроку) з курсу «Я й Україна» для учнів четвертого класу.

Тема: Населення України.

Мета: дати відомості про населення України; сформувані вміння учнів працювати з картою, підручником; розвивати пізнавальний інтерес; виховувати патріотичні почуття

VI. Підсумок уроку.

Технологія «Мікрофон».

Хто отримує мікрофон – відповідає на питання:

- Яка кількість населення України?
- Які народи складають населення нашої країни?
- Яка державна мова України?
- Які вислови про українську мову ви знаєте?

– Скільки областей у нашій державі?

– Як позначено обласні центри та міста на карті? Чому ці кружечки різні за розмірами?

– Яка автономна республіка входить до складу України?

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вукіна Н. В. Критичне мислення: як цього навчити : [науково-методичний збірник] / Н. В. Вукіна, Н. Л. Дементівська. – Х., 2007. – 190 с.
2. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології / І. М. Дичківська. – К. : Академвидав, 2004. – 352 с.
3. Інноваційні технології в початковій школі / упоряд. О. О. Кондратюк. – К. : Шкільний світ, 2008. – 112 с.
4. Інтерактивні технології навчання : [методичний атлас] // Завуч. – 2008. – № 28. – С. 1–12.
5. Каленюк Л. С. Інтерактивні технології – перспектива розвитку: використання інтерактивних технологій в початковій школі / Л. С. Каленюк // Розкажіть онуку. – 2010. – № 5. – С. 8–30.
6. Кларин М. В. Інтерактивне навчання – інструмент освоєння нового / М. В. Кларин // Інновації в освіті. – 2001. – № 5. – С. 85–95.
7. Павленко Н. О. Інтерактивні педагогічні технології у професійній діяльності вчителя початкових класів: методичні рекомендації для студентів спеціальності «Початкове навчання» / Н. О. Павленко. – Полтава, 2007. – 35 с.
8. Павленко Н. О. Педагогічні умови формування інтерактивно-рефлексивних умінь майбутніх учителів початкових класів / Н. О. Павленко // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи : зб. наук. праць Уманського держ. пед. ун-ту ім. П. Тичини. – Умань, 2007. – Вип. 23. – С. 40–45.
9. Павленко Н. О. Підготовка вчителя початкових класів до створення казкової навчально-пізнавальної реальності / Н. О. Павленко // Педагогічний процес: теорія і практика : зб. наук. праць ; Благодійний фонд ім. А. С. Макаренка, 2007. – Вип. 3. – С. 129–140.
10. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [наук.-метод. посібн.] / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2005. – 192 с.
11. Прокоф'єва Л. Б. Тренінгові технології як фактор становлення професійно-педагогічної майстерності майбутніх учителів / Л. Б. Прокоф'єва // Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Серія «Педагогіка та психологія». – Чернівці, 2003. – Вип. 183. – С. 96–103.
12. Савченко О. Я. Сучасний урок у початкових класах / О. Я. Савченко. – К. : Магістр-5, 2007. – 255 с.
13. Скрипник М. І. Інтерактивне навчання: основні поняття / М. І. Скрипник // Ігри для дорослих. Інтерактивні методи навчання / упор. Л. В. Галіцина. – К., 2005. – С. 30–43.
14. Тягло О. В. Критичне мислення / О. В. Тягло. – Х. : Основа, 2008. – 190 с.
15. Фурс Г. О. Інноваційні педагогічні процеси у початкових класах як шлях до якісної освіти / Г. О. Фурс // Початкове навчання та виховання. – 2009. – № 16–18. – С. 10–24.